

ОТЗИВИ

АКТУАЛНО ИЗСЛЕДВАНЕ НА ПРОДОВОЛСТВЕНИЯ БАЛАНС НА БЪЛГАРИЯ

Авторите на монографията¹ са посветили своя дългогодишен труд на един твърде важен проблем, стоящ по необясними причини встрани от официалната макроикономическа политика на държавното управление през последните две десетилетия. Продоволствието е един от най-значимите държавни проблеми, дори стратегически, защото от решаването му зависи сигурността на държавата, както и количеството и качеството на възпроизводството на населението, т.е. то директно рефлектира върху демографското развитие.

Актуалността на разработката по същество се определя от мястото и ролята на продоволствения баланс за националната сигурност.

Монографията е сполучливо и логически структурирана в увод, три глави и заключение. От увода се разбира, че предмет на изследването е националната продоволствена сигурност, а обект - държавният продоволствен баланс, с който се формира една или друга осигуреност.

Първата глава е основополагаща за научното изследване и е посветена на съставянето на реалистичен продоволствен баланс. Посочено е, че едно от сериозните затруднения, което тепърва ще се проявява и увеличава в световен мащаб в условията на промени в климата, влошаване на екологичната среда и нарастващо търсене на ресурси, ще е осигуряването на храни. Затова е необходимо да се отдели особено внимание на развитието на земеделското производство, което в България след промените през 1989 г. не съумява да отговори на реалните потребности поради концептуални, програмни и формално провеждани политики. Във връзка с решаването на този проблем са предложени конкретните мерки, които трябва да се вземат на национално ниво. Посочени са и конкретни показатели, изпълващи със съдържание обема на предлагания и използвания ресурс от продоволствени продукти за потребление. Балансът (равновесието) между тях е онова състояние, което определя степента на продоволствена осигуреност на населението с храна. Той обаче не показва действително консумираните храни поради степента на неточност на заложените в него показатели. Въпреки това продоволственият баланс остава основен документ, характеризиращ осигуреността с храни. Той обхваща както производството, така и вноса, износа и запасите. Според авторите от голямо значение при съставянето на продоволствените баланси е не само последователността на групиране и разпределение на

¹ Саша Грозданова, Дарина Русчева, Петко Тодоров (2015). Продоволственият баланс на България: състояние и тенденции. С.: Изд. „Ролл Къмпъни“, 188 с.

ресурсите, но и икономическият аспект - какви продукти се обхващат, начинът на усвояване на обемите, какви измерители се използват - количествени или и качествени, за какви периоди и т.н. Предложените подходи са добра основа за съставяне и анализ на продоволствения баланс в България. Вижданията на авторите могат да се определят като оригинални, защото са систематизирани и аргументирани по специфичен начин, съответстващ на особеностите на предлагането и търсенето на продоволствие в страната.

Във *втора глава* се дава отговор на въпроса доколко вътрешното производство на продоволствени продукти (предлагането) задоволява потребностите от тях (търсенето). Разкриват се и се оценяват тенденциите при производството на 33 продоволствени продукта в България, при потреблението на някои основни продоволствени продукти и при задоволяването на потребностите от продоволствени продукти. Панорамният анализ на производството на продоволствени продукти обхваща достатъчно дълъг (23-годишен) период - 1990-2012 г., което е гаранция за автентичността на разкритите тенденции и на направените изводи.

Тази глава е структурирана в три части - стоково производство, производство в домашните стопанства и възможности за задоволяване на потребностите от собствено производство. Основните изводи са няколко: Дългогодишната и трайно формирана се тенденция към намаляване на стоковото производство генерира продоволствени дефицити, които трябва да бъдат преодолявани чрез внос. Производството в домашните стопанства е с традиции в бита на българина и в условията на икономическа криза произведените в тях количества допълват продоволствените ресурси на страната. Необходимо е създаване на национална продоволствена политика на България, осигуряваща максимално използване на природно-климатичните условия и ефективно оползотворяване на ресурсите за постигане на продоволствена осигуреност на населението.

В *трета глава* е изследвана системата от количествени и стойности зависимости, които възникват при съвкупното пазарно потребителско търсене и потребление на храни и безалкохолни напитки, като е приложена не двоична, а троична схема на връзка между определени величини, зависещи една от друга - например не „разходи-потребление“, а „разходи-цени-потребление“ или не „доходи-потребление“, а „доходи-разходи-потребление“ и т.н. Оттук следва и употребата на понятието „триланс“, а не „баланс“. Авторите подчертават, че изпускането на средния елемент в троичната система замъглява мотивацията на купувача и деформира взаимната връзка и зависимост между първия и третия елемент. Целта е да се докаже необходимостта от използване на този по-различен, но и по-точен начин на анализ на пазарното поведение на хората при търсене и закупуване на продоволствени продукти.

Подчертава се, че нагласите и поведението на човека на пазара на хранителни стоки с цел консумация се определят не само от медицинските, рационалните норми за хранене. Във връзка с това се въвежда терминът

„социална норма на продоволствено потребление“, която се реализира и изявява във веригата „потребности-нагласи-мотивация-поведение“. Предложена е специфична методика за анализ на този проблем, с помощта на която се идентифицират факторите на търсене на продоволствени стоки на конкретния продоволствен пазар.

Пазарното потребителско търсене и потребление на храни и безалкохолни напитки е изследвано на базата на двойствената мотивация, която го предизвиква - задоволяване на физиологични и на статусни потребности на човека. Това е нов подход при провеждането на подобни изследвания. В тази глава са анализирани детайлно и съвкупните ефекти в потребителското търсене чрез изследване на влиянието на цените и тяхното изменение във времето. Поведението на съвкупния потребител (съвкупното търсене) на пазара на храни и безалкохолни напитки се установява с помощта на „дървото на предпочитанията“ и на специално разработен метод, в който като базови фактори се използват общият доход на потребител, разходите за потребление на продоволствени продукти, обемът на потреблението и цените, както и покупателната способност.

Основните резултати от изследването, изложени синтезирано в заключението, както и направените изводи и препоръки, са безспорно важни и необходими на сегашния етап от развитието на България. Това дава основание за висока оценка на полезността и практико-приложното значение на представената монография.

Проф. д-р ик. н. Людмил Петков